

В. М. СКЛЯР, д. іст. наук, НТУ «ХП»

ДИНАМІКА ЧИСЕЛЬНОСТІ МІСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Стаття присвячена вивченню демографічних процесів в урбаністичному середовищі України. На основі аналізу статистичних матеріалів переписів 1989 та 2001 рр. визначені територіальні відмінності динаміки чисельності та рівня урбанізації населення за окремими областями та регіонами.

Статья посвящена освещению демографических процессов в урбанистической среде Украины. Определены территориальные динамики численности и уровня урбанизации населения по отдельным областям.

Article deals with the demographic processes in urban environment of Ukraine. On the basis of statistical censuses of 1989 and 2001 by the territorial differences in population dynamics and urbanization of the population in some areas and regions

Сучасний етап розвитку України ставить перед науковцями нові завдання, пов'язані з вивченням українського суспільства. Доволі актуальним залишається дослідження змін урбаністичного середовища України, бо тривалий час означена проблематика перебувала поза увагою українських науковців.

Українське місто не належить до традиційної тематики вітчизняної гуманітаристики, окремі аспекти цієї важливої наукової проблематики залишаються малодослідженими. Насамперед це стосується дослідження демографічних процесів на основі аналізу статистичних матеріалів переписів населення. Про те окремі аспекти цієї проблеми знайшли відображення в доробку українських науковців, зокрема демографів [8], географів [4, 5, 7], філософів [9], політологів [6] та соціологів [10]. Аналізу витоків, сутності та наслідків демографічної кризи в Україні присвячені колективні монографії науковців Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи та Інституту економіки НАН України [1, 2, 3].

Опираючись на науковий доробок української гуманітаристики та опрацювання статистичних матеріалів переписів 1989 та 2001 рр. [11, 12, 13], і здійснювалося дослідження демографічних процесів в українському урбаністичному середовищі наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Результатом опрацювання статистичних даних переписів населення стали таблиці [15, 16]. Аналіз змін чисельності, особливостей територіального розміщення міського населення та рівня урбанізації проводився не лише за окремими областями, але й чотирма регіонами, що дало можливість виявити істотні просторові відмінності.

Динаміка чисельності міського населення. Міське населення – постійне населення міст та селищ міського типу. За підпорядкуванням міста

поділяються на категорії: республіканського (Київ та Севастополь), обласного, включаючи АР Крим (175 міст), районного (280 міст), а також 888 селищ міського типу. Разом 1 345 населених пунктів.

Загальна чисельність міського населення в Україні в 1989 році становила 34 297 231 особу, а в 2001 році зменшилася до 32 290 729 осіб. Тобто, за 12 років відбулося його істотне скорочення – на 2 006 502 особи (5,85%) [15]. Темпи зменшення чисельності міського населення були дещо нижчими, ніж усього населення України – 6,24%. Частка міського населення в скороченні загальної чисельності населення протягом 1989 – 2001 рр. становила 62,49% [14]. Тобто, загальна чисельність населення України за цей час зменшилася переважно за рахунок міських мешканців. Динаміка чисельності міського населення відрізнялася за регіонами та областями.

Захід України. Чисельність міського населення в Західному регіоні зменшувалася значно повільніше, ніж у цілому в Україні, з 4 613 530 осіб у 1989 році до 4 499 970 осіб у 2001 році, тобто на 113 560 осіб (2,46%) [15]. Окрім того, у регіоні, на відміну від України в цілому, чисельність міського населення скорочувалася дещо інтенсивніше, ніж усього населення регіону – 1,66%. Частка міського населення в скороченні загальної чисельності населення регіону за 1989 – 2001 рр. становила – 70,62% [14]. І це при тому, що серед усього населення Західного регіону переважало не міське, а якраз сільське населення.

За напрямками змін чисельності міського населення протягом 1989 – 2001 рр. західні області відрізнялися: у трьох із них відбувалося зростання його чисельності, а в чотирьох – скорочення. Приріст його чисельності становив у Рівненській області 17 393 особи (3,30%), Волинській – 12 656 осіб (2,46%), Тернопільській – 9 504 особи (2,02%). Навпаки, чисельність міських мешканців скоротилася в Івано-Франківській – на 2 890 осіб (0,49 %), Львівській – на 78 036 осіб (4,84 %), Чернівецькій – на 26 152 особи (6,63%), Закарпатській – на 46 035 осіб (9,09%) [15]. У Рівненській області спостерігався приріст як міського, так і сільського населення. На Закарпатті скорочення чисельності міського населення відбувалося на тлі зростання загальної чисельності за рахунок сільського [14].

Центр України. Чисельність міського населення Центрального регіону зменшилася з 10 118 116 осіб у 1989 році до 9 8343 837 осіб у 2001 році, тобто на 283 279 осіб (2,80%). Як і в Західному, у Центральному регіоні темпи скорочення чисельності міського населення були нижчими, ніж у цілому в Україні – 5,85% [15]. До того ж, чисельність міського населення скорочувалася повільніше, ніж усього населення регіону, відповідно, 2,80% та 7,04%. Частка міського населення в скороченні загальної чисельності населення Центрального регіону складала лише 23,91% [14].

Із дев'яти областей Центральної України лише в Київській та Хмельницькій спостерігалось зростання чисельності міських мешканців на тлі скорочення загальної чисельності населення. Але цей приріст був досить незначним і складав на Київщині 9 969 осіб (0,97%), на Хмельниччині – 6 385 осіб (0,89%). В інших семи областях регіону відбувалося зменшення

чисельності міського населення, але значно нижчими темпами, ніж усього населення. Найбільш істотного скорочення чисельності зазнало міське населення в двох областях: Кіровоградській – на 7,56% (55 210 осіб) та Черкаській – на 6,82% (54 682 особи). Зменшилася також його чисельність в Житомирській – на 5,02% (40 821 особу), Сумській – на 4,56% (39 906 осіб), Чернігівській – на 4,44% (33 312 осіб), Вінницькій – на 3,97% (33 445 осіб), Полтавській – на 3,76% (36 908 осіб). Незначне скорочення спостерігалось також і в Києві – на 0,20% (5 259 осіб) [15].

Чисельність міського населення *Західного* та *Центрального* регіонів зменшилася з 14 731 646 осіб у 1989 році до 14 334 807 осіб у 2001 році, тобто, на 396 839 осіб (2,69%) [15]. Частка міського населення в скороченні чисельності населення цих двох регіонів за 1989 – 2001 рр. складала 29,49%. Скорочення чисельності міського населення в цих двох регіонах відбувалося майже вдвічі повільніше, ніж у цілому в Україні – 5,07%. Частка регіонів у зменшенні чисельності міського населення України за 1989 – 2001 рр. становила лише 19,78% [14].

Південь України. На відміну від Заходу та Центру, чисельність міського населення Півдня та Сходу України скорочувалася більш інтенсивно. Так, чисельність міського населення Південного регіону зменшилася з 9 821 210 осіб у 1989 році до 9 160 694 осіб у 2001 році, тобто, на 660 516 осіб (6,73%) [15]. До речі, чисельність міського населення в цьому регіоні зменшувалася навіть швидше, ніж усього населення – 5,78%. Доволі значною виявилася також і частка міського населення в скороченні загальної чисельності населення Південного регіону за 1989–2001 рр. – 84,31% [14].

Найбільш інтенсивно зменшувалася чисельність міського населення в Дніпропетровській – на 8,29% (266 943 особи), Запорізькій – на 7,34% (115 011 осіб), Херсонській – на 7,01% (52 933 особи) та Одеській – на 6,98% (120 380 осіб). Дещо меншими темпами скорочувалася його чисельність у Миколаївській області – на 4,06% (35 338 осіб) та Криму (АР Крим і Севастополь) – на 4,15% (69 911 осіб) [15].

Схід України. З усіх чотирьох регіонів України найбільш істотного скорочення чисельності зазнало міське населення Східного регіону. Його чисельність становила в 1989 році 9 744 375 осіб, а в 2001 році зменшилася до 8 795 228 осіб. Скорочення складало 949 147 осіб (9,74%) [15]. Чисельність міського населення в регіоні зменшувалася навіть дещо швидше, ніж усього населення – 9,54%. Частка міських мешканців в скороченні загальної чисельності населення за 1989–2001 рр. становила 87,73% [14].

Серед усіх областей України Донеччина посідала перше місце за рівнем скорочення числа міського населення в абсолютних показниках (445 792 особи, 9,30%), а Луганщина – у відносних (11,41%, 281 331 особа). Істотно зменшилася й чисельність міських мешканців Харківщини – на 222 024 особи (8,92%) [15].

У цілому в *Південному* та *Східному* регіонах загальна чисельність міського населення скоротилася з 19 565 585 осіб у 1989 році до 17 955 922 осіб. Тобто, за 12 років скорочення складало 1 609 663 особи (8,23%) [15].

Зменшення чисельності міського населення цих двох регіонів відбувалося інтенсивніше, ніж усього населення – 7,49%. Частка міського населення в скороченні загальної чисельності населення південних та східних областей була досить значною – 86,29%. Тобто, чисельність населення східних та південних областей зменшилася переважно за рахунок міського населення. Частка Півдня та Сходу серед скорочення чисельності всього міського населення за 1989–2001 рр. становила 80,22% [14]. Тому й загальна чисельність міського населення України зменшилася за цей час переважно за рахунок цих регіонів.

Отже, зміни чисельності міського населення за 1989–2001 рр. мали істотні територіальні відмінності. Спостерігалася тенденція до більш інтенсивного скорочення його чисельності в більш урбанізованих Східному та Південному регіонах. Навпаки, значно повільніше скорочувалася чисельність міського населення на Заході та в Центрі України.

Рівень урбанізації населення. Частка міського населення в загальній чисельності населення України за 1989–2001 рр. майже не змінилася. У 1989 році рівень урбанізації населення становив 66,66%, а в 2001 році – 66,94%, тобто збільшився лише на 0,28% [16]. Але в рівні урбанізації населення залишалися досить істотні територіальні відмінності.

Захід України. Найменш урбанізованим залишалася населення в Західному регіоні. Абсолютну більшість серед усього населення Західного регіону складало не міське, а сільське населення. До того ж, рівень урбанізації населення Західного регіону за 1989 – 2001 рр. навіть дещо знизився. Це відбулося в результаті того, що чисельність міського населення в регіоні скорочувалася швидше, ніж сільського. Тому, якщо в 1989 році частка міського населення в загальній чисельності населення всіх західних областей становила 47,50%, то в 2001 році – 46,44%, тобто скоротилася на 0,40% [16].

Із семи областей Західної України лише серед населення Львівщини переважало міське населення, а в інших шести областях – сільське. При цьому зменшення рівня урбанізації за 1989 – 2001 рр. спостерігалася лише в трьох областях: Львівській – з 59,10% до 58,86% (0,24%), Чернівецькій – з 41,92% до 40,07% (1,85%) та Закарпатській – з 40,66% до 36,70% (3,96%). До речі, у Закарпатській області частка міського населення серед усього населення була найнижчою порівняно з іншими областями України. В Івано-Франківській області рівень урбанізації населення за 12 років не змінився й складав 41,68%. Зросла частка міського населення в загальній чисельності населення Волинської – з 48,47% до 49,82% (1,25%), Рівненської – з 45,24% до 46,44% (1,20%) та Тернопільської – з 40,46% із до 42,20% (1,74%) [16].

Центр України. На відміну від Заходу України, рівень урбанізації населення Центрального регіону був порівняно вищим. До того ж, протягом 1989 – 2001 рр. спостерігалася його зростання. Так, у 1989 році частка міського населення в загальній чисельності населення регіону становила 60,12%, а в 2001 році зросла до 62,86%, тобто на 2,74%. Незважаючи на це зростання, рівень урбанізації населення Центрального регіону продовжував

залишатися порівняно нижчим, ніж у цілому в Україні в 2001 році – 66,94% [16]. Доволі високий рівень урбанізації населення регіону забезпечувався в значній мірі за рахунок Києва.

Частка міських мешканців серед усього населення збільшилася за 1989–2001 рр. у всіх центральних областях, але її рівень мав відмінності. Найвищим в регіоні він залишався в Сумській області: в 1989 році 61,50%, а в 2001 році – 64,62%, тобто зріс на 3,12%. Зростання відбулося і в інших областях: Кіровоградській – з 59,47% до 59,98% (0,51%), Полтавській – з 56,11% до 58,24% (2,13%), Чернігівській – з 53,08% до 57,27% (4,19%), Київській – з 53,33% до 57,20% (3,87%), Житомирській – з 52,91% до 55,62% (2,71%), Черкаській – з 52,51% до 53,44% (0,93%). У Хмельницькій області в 1989 році частка міського населення була меншою, ніж сільського, але в 2001 році вона вже стала більшою, відповідно 47,13% та 50,71%, тобто зросла на 3,58%. У Вінницькій області, незважаючи на зростання рівня урбанізації за 12 років з 43,86% до 45,87% (2,01%), переважало не міське, а сільське населення [16].

Отже, незважаючи на перевагу міського населення в загальній чисельності населення центральних областей, за винятком Вінницької, у жодній із них рівень урбанізації не досягав рівня урбанізації всього населення України. За 1989–2001 рр. за рахунок центральних областей збільшився рівень урбанізації населення *Заходу* та *Центру* України – на 1,39%, з 55,50% до 56,89% [16].

Південь України. Порівняно із центральними та західними областями, рівень урбанізації населення Південного, а особливо Східного регіонів залишався значно вищим. Крім того, на відміну від Центру України, на Півдні, як і на Сході, спостерігалось скорочення частки міського населення серед усього населення. У 1989 році рівень урбанізації населення Південного регіону становив 72,41%, а в 2001 році зменшився до 71,68%, тобто на 0,73%. Незважаючи на це скорочення частка міського населення серед усього населення регіону залишалася вищою, ніж у цілому в Україні – 66,94% [16].

Серед усіх областей Півдня рівень урбанізації населення протягом 1989 – 2001 рр. збільшився лише в Миколаївській області з 65,52% до 66,12%, тобто на 0,60%. У всіх інших областях регіону спостерігалось зниження рівня урбанізації: Дніпропетровській – з 83,17% до 82,88% (0,29%), Запорізькій – з 75,59% до 75,40% (0,19%), Одеській – з 65,74% до 65,35% (0,39%), Херсонській – з 61,05% до 59,89% (1,16%), а також у Криму (АР Крим та Севастополь) – з 69,30% до 67,23% (2,07%). У 2001 році частка міського населення серед населення АР Крим становила 62,19%, а в Севастополі – 94,30%. До того ж, рівень урбанізації населення в Миколаївській, Одеській та Херсонській областях, а також в АР Крим був нижчим, ніж рівень урбанізації всього населення України. Лише в Дніпропетровській та Запорізькій це співвідношення було протилежним [16].

Схід України. Найбільш урбанізованим регіоном України залишався *Східний* регіон, хоча за 1989 – 2001 рр. частка мешканців міст серед усього населення зазнала незначного скорочення. У 1989 році рівень урбанізації

населення регіону становив 85,90%, у 2001 році – 85,71%, тобто скоротився на 0,19% [16].

Серед усіх областей України найвищою за рівнем частка міського населення серед усього населення залишалася в Донецькій області: 90,20% у 1989 році та 90,05% у 2001 році. Досить високим він був також і в Луганській та Харківській областях: у 1989 році, відповідно, 86,27% та 78,38%, а в 2001 році – 85,96% та 78,26%. За 12 років рівень урбанізації населення Донеччини зменшився на 0,15%, Луганщини – на 0,31%, Харківщини – на 0,12% [16].

За 1989 – 2001 рр. скоротився також і рівень урбанізації населення *Півдня* та *Сходу*: з 78,55% до 77,93%, тобто на 0,62% [16].

Таким чином, найвищий рівень урбанізації був характерним для Східного регіону, а в загальній чисельності населення Західного регіону переважало не міське, а сільське населення. Разючі відмінності спостерігалися між окремими областями: у найбільш урбанізованій Донецькій частка міського населення досягала 90%, а найменш урбанізованій Закарпатській – лише 36,70% [16].

Отже, протягом 1989 – 2001 рр. рівень урбанізації всього населення України зріс, однак не досить істотно, переважно лише за рахунок Центрального регіону. У Західному, Південному та Східному регіонах, навпаки, спостерігалось незначне зменшення частки міського населення в загальній чисельності населення. Ці зміни стали результатом того, що за 1989–2001 рр. чисельність міських мешканців скорочувалася інтенсивніше, ніж сільських. З 24-х областей у 13-ти, переважно центральних, відбулося зростання рівня урбанізації, а в 11-ти, а також в АР Крим, навпаки, фіксувалося скорочення. До того ж, у 2001 році в семи з 24-х областей серед усього населення переважало сільське населення.

Особливості територіального розміщення міського населення. Відмінності в динаміці чисельності населення міст за областями та регіонами за 1989 – 2001 рр. безпосередньо вплинули на зміни його територіального розміщення. Міське населення розподілялося на території України досить нерівномірно.

Захід України. Незважаючи на зростання частки Західного регіону в загальній чисельності міського населення на 0,48%, її рівень залишався досить незначним і становив у 1989 році – 13,45%, а в 2001 році – 13,93% [16]. Рівень частки Західного регіону серед усього населення України був значно вищим і досягав у 2001 році – 19,30% [14]. Тобто, на західні області припадало 1/5 загальної чисельності населення України й лише 1/8 – міського населення. Але при цьому за 1989 – 2001 рр. підвищився рівень частки кожної із західних областей, окрім Закарпатської, серед усього міського населення України.

Центр України. Протягом 1989–2001 рр. спостерігалось також і зростання рівня частки Центрального регіону серед усього міського населення України з 29,50% до 30,46%, тобто на 0,96% [16]. Зокрема, це стосувалося частки Києва та всіх центральних областей, за винятком Кіровоградської та Черкаської. Частки як Західного, так і Центрального

регіонів були за рівнем меншими, ніж питома вага цих регіонів серед усього населення. У 2001 році на Центральний регіон припадало 32,43% загальної чисельності населення України [14].

Отже, територіальне розміщення міського та всього населення України дещо відрізнялося. Тому, хоча більшість усього населення України зосереджувалася на Заході та в Центрі України (понад 50%), однак частка цих двох регіонів серед міського населення залишалася істотно меншою, незважаючи на незначне зростання її рівня протягом 1989–2001 рр. Так, серед усього міського населення України частка *Західного* та *Центрального* регіонів становила 42,95% у 1989 році, а в 2001 році вона підвищилася до 44,39%, тобто збільшилася на 1,44% [16].

Південь України був порівняно більше урбанізованим, ніж Центр, а тим паче Захід. Частка Південного регіону в загальній чисельності міського населення України складала в 1989 році – 28,64%, а в 2001 році – 28,37%, тобто зменшилася лише на 0,27% [16]. Серед міського населення за 1989–2001 рр. зменшився рівень частки всіх областей Півдня, за винятком Миколаївщини та Криму. Рівень частки Південного регіону в 2001 році серед міського населення був дещо вищим, ніж його частка серед усього населення України – 26,50% [14].

Схід України. На найбільш урбанізований Східний регіон України в 1989 році припадало 28,41% загальної чисельності міського населення України, а в 2001 році – 27,24%, тобто, скорочення складало 1,17% [16]. За 12 років зменшився рівень частки кожної з трьох східних областей серед усього міського населення. Але частка цих областей серед міського населення була істотно вищою, ніж у загальній чисельності населення України – 21,27% у 2001 році [16].

Хоча серед усього міського населення частка *Півдня* та *Сходу* за 1989–2001 рр. і зазнала скорочення – на 1,44%, але в південних та східних областях була зосереджена абсолютна більшість мешканців міст України: у 1989 році – 57,01%, а в 2001 році – 55,61% [16]. Звертає увагу на себе й той факт, що серед загальної чисельності населення України частка цих двох регіонів виявилася істотно меншою, зокрема, у 2001 році її рівень складав лише 47,55% [14].

Отже, територіальне розміщення міського та всього населення мало значні відмінності. ***Переважає більшість міського населення зосереджувалася в південних та східних областях, а абсолютна більшість усього населення (за рахунок сільського населення) – у західних та центральних.***

Досить нерівномірно були розташовані також і міста обласного підпорядкування за окремими областями та регіонами. Із 177 міст обласного підпорядкування (включаючи два міста зі спеціальним статусом) лише 30 міст, тобто лише 17% загальної їхньої кількості, розташовані в *Західному* регіоні, *Центральному* – 52 міста (30%), *Південному* – 45 міст (25,3%), *Східному* – 49 міст (27,7%), серед усіх областей найбільше у Донецькій – 28 міст (16%) [14]. Тобто, в одній лише Донецькій області нараховувалося

майже така ж сама кількість міст обласного підпорядкування, як у всьому Західному регіоні (сім областей).

Істотні відмінності між регіонами були також і кількості великих міст. У 2001 році в *Західній* Україні не було жодного міста, чисельність населення якого б досягала 1 млн. осіб. У найбільшому місті Західного регіону – Львові чисельність населення складала 725 202 особи. Чисельність населення кожного із шести інших обласних центрів регіону не досягала й 300 тис. осіб, а в Ужгороді – лише 115 568 осіб (найменше серед усіх обласних центрів України) [13].

У *Центральному* регіоні лише в столиці України чисельність населення становила понад 2 млн. осіб. У регіоні не було жодного обласного центру, крім Києва, чисельність якого досягала хоча б 500 тис. осіб. Чисельність населення кожного з обласних центрів становила 200 – 300 тис. осіб, і лише у Вінниці та Полтаві була дещо більшою за 300 тис. осіб. До того ж, у регіоні розташовані лише міста із населенням понад 100 тис. осіб, які не мали статусу обласних центрів – Кременчук у Полтавській та Біла Церква в Київській області [13].

У *Південному* регіоні в двох містах – Дніпропетровську та Одесі нараховувалося понад 1 млн. осіб. Понад 500 тис. осіб мали ще 3 міста: Запоріжжя, Кривий Ріг (не мав статусу обласного центру) та Миколаїв. Понад 300 тис. осіб – ще в трьох містах: Севастополі, Сімферополі та Херсоні. Крім обласних центрів чисельність населення ще семи міст перевищувала 100 тис. осіб: Дніпродзержинськ, Нікополь та Павлоград у Дніпропетровській, Бердянськ та Мелітополь у Запорізькій, Євпаторія та Керч у АР Крим [13].

Найбільше великих міст зосереджено на *Сході* України. Зокрема, чисельність населення двох із них перевищувала 1 млн. осіб (Харків та Донецьк), у Луганську чисельність населення складала близько 500 тис. осіб. У 2001 році в Східному регіоні нараховувалося, крім обласних центрів, дев'ять міст із чисельністю населення понад 100 тис. осіб. Шість з них у Донецькій області: Маріуполь (понад 400 тис. осіб), Макіївка (близько 400 тис. осіб), Горлівка (близько 300 тис. осіб), а також Краматорськ, Слов'янськ та Єнакієве. У Луганській області розташовані три таких міста: Сєвєродонецьк, Алчевськ та Лисичанськ [13].

У цілому в *південних та східних* областях існує значно більше великих міст, ніж у *західних та центральних*. Зокрема, із п'яти міст із чисельністю населення понад 1 млн. осіб чотири розташовані на Сході та Півдні України. Із чотирьох міст, у яких нараховувалося від 500 тис. до 1 млн. осіб – три, а із восьми міст із населенням від 300 тис. до 500 тис. осіб – шість розташовані в південних та східних областях. Однаковою є лише кількість міст із населенням від 100 тис. до 300 тис. осіб на Заході та в Центрі й на Півдні та Сході – їх нараховується по 14, а всього в Україні таких міст – 28 [13].

Із 45-ти міст України із чисельністю мешканців понад 100 тис. осіб 27 розташовані в південних та східних областях і лише 18 – у західних та центральних. При цьому із цих 18-ти міст Західного та Центрального регіонів

16 мали статус обласних центрів і два такого статусу не мали. У Південному та Східному регіонах восьми обласних центрів, столиця автономії (Сімферополь), а Севастополь має статус міста республіканського підпорядкування. Слід підкреслити ще одну характерну особливість територіального розміщення міського населення. У Запорізькій, Миколаївській, Одеській, Херсонській, Харківській та Чернівецькій областях абсолютна більшість міського населення сконцентрована в обласних центрах.

Отже, основний масив міського населення, як і переважна більшість великих міст, зосереджувалися не в Західному та Центральному регіонах, а в південних та східних областях. Тому й рівень урбанізації населення Південного та Східного регіонів залишався істотно вищим, ніж Центрального та Західного.

Таким чином, за 1989 – 2001 рр. скоротилася загальна чисельність міського населення в цілому в Україні, в усіх чотирьох регіонах, а також у переважній більшості областей (у 19-ти). Зростання його чисельності, насамперед за рахунок внутрішніх міграцій, відбулося лише у Волинській, Рівненській, Тернопільській, Київській та Хмельницькій областях. Рівень урбанізації всього населення України за 1989 – 2001 рр. фактично не змінився. Продовжувалися зберігатися істотні відмінності в рівні урбанізації населення окремих регіонів та областей. Особливо разючі відмінності спостерігалися між західними та східними областями. У Західному регіоні більшість населення зосереджувалося не в містах, а в сільській місцевості. У той же час рівень урбанізації населення Східного регіону досягав 85%. Переважна більшість міського населення України розселена в південних та східних областях. У цих же регіонах розташовано найбільше великих міст.

Таблиця 1

Зміни чисельності міського населення України

	1989	2001	1989-2001	
	осіб	осіб	осіб	%
Україна	34 297 231	32 290 729	-2 006 502	-5,85
<i>Захід і Центр</i>	14 731 646	14 334 807	-396 839	-2,69
<i>Захід</i>	4 613 530	4 499 970	-113 560	-2,46
Волинська	514 055	526 711	+12 656	+2,46
Закарпатська	506 464	460 429	-46 035	-9,09
Івано-Франківська	589 016	586 126	-2 890	-0,49
Львівська	1 612 012	1 533 976	-78 036	-4,84
Рівненська	526 681	544 074	+17 393	+3,30
Тернопільська	470 887	480 391	+9 504	+2,02
Чернівецька	394 415	368 263	-26 152	-6,63
<i>Центр</i>	10 118 116	9 834 837	-283 279	-2,80
Вінницька	842 523	809 078	-33 445	-3,97
Житомирська	813 500	772 679	-40 821	-5,02

Продовження таблиці 1

Київ	2 572 212	2 566 953	-5 259	-0,20
Київська	1 031 587	1 041 556	+9 969	+0,97
Кіровоградська	730 382	675 172	-55 210	-7,56
Полтавська	981 161	944 253	-36 908	-3,76
Сумська	877 916	837 920	-39 996	-4,56
Хмельницька	717 046	723 431	+6 385	+0,89
Черкаська	801 941	747 259	-54 682	-6,82
Чернігівська	749 848	716 536	-33 312	-4,44
<i>Південь і Схід</i>	19 565 585	17 955 922	-1 609 663	-8,23
<i>Південь</i>	9 821 210	9 160 694	-660 516	-6,73
Дніпропетровська	3 218 479	2 951 536	-266 943	-8,29
Запорізька	1 567 839	1 452 828	-115 011	-7,34
Миколаївська	870 350	835 012	-35 338	-4,06
Одеська	1 725 049	1 604 669	-120 380	-6,98
Херсонська	755 224	702 291	-52 933	-7,01
Крим (АРК і Севастополь)	1 684 269	1 614 358	-69 911	-4,15
<i>Схід</i>	9 744 375	8 795 228	-949 147	-9,74
Донецька	4 791 165	4 345 373	-445 792	-9,30
Луганська	2 464 785	2 183 454	-281 331	-11,41
<i>Харківська</i>	2 488 425	2 266 401	-222 024	-8,92

Таблиця 2.

Територіальне розміщення міського населення (1), та рівень урбанізації (2) (у %)

	1			2		
	1989	2001	1989-2001	1989	2001	1989-2001
Україна	100,00	100,00	0,00	66,66	66,94	+0,28
<i>Захід і Центр</i>	42,95	44,39	+1,44	55,50	56,89	+1,39
<i>Захід</i>	13,45	13,93	+0,48	47,50	47,10	-0,40
Волинська	1,50	1,63	+0,13	48,57	49,82	+1,25
Закарпатська	1,48	1,43	-0,05	40,66	36,70	-3,96
Івано-Франківська	1,72	1,81	+0,09	41,68	41,68	0,00
Львівська	4,70	4,75	+0,05	59,10	58,86	-0,24
Рівненська	1,53	1,68	+0,15	45,24	46,44	+1,20
Тернопільська	1,37	1,49	+0,12	40,46	42,20	+1,74
Чернівецька	1,15	1,14	-0,01	41,92	40,07	-1,85
<i>Центр</i>	29,50	30,46	+0,96	60,12	62,86	+2,74
Вінницька	2,45	2,51	+0,06	43,86	45,87	+2,01
Житомирська	2,37	2,39	+0,02	52,91	55,62	+2,71

Продовження таблиці 2

Київ	7,50	7,95	+0,45	100,00	100,00	-
Київська	3,01	3,23	+0,22	53,33	57,20	+3,87
Кіровоградська	2,13	2,09	-0,04	59,47	59,98	+0,51
Полтавська	2,86	2,93	+0,07	56,11	58,24	+2,13
Сумська	2,56	2,59	+0,03	61,50	64,62	+3,12
Хмельницька	2,09	2,24	+0,15	47,13	50,71	+3,58
Черкаська	2,34	2,31	-0,03	52,51	53,44	+0,93
Чернігівська	2,19	2,22	+0,03	53,08	57,27	+4,19
<i>Південь і Схід</i>	57,05	55,61	-1,44	78,55	77,93	-0,62
<i>Південь</i>	28,64	28,37	-0,27	72,41	71,68	-0,73
Дніпропетровська	9,39	9,14	-0,25	83,17	82,88	-0,29
Запорізька	4,57	4,50	-0,07	75,59	75,40	-0,19
Миколаївська	2,54	2,59	+0,05	65,52	66,12	+0,60
Одеська	5,03	4,97	-0,06	65,74	65,35	-0,39
Херсонська	2,20	2,17	-0,03	61,05	59,89	-1,16
Крим (АРК і Севастополь)	4,91	5,00	+0,09	69,30	67,23	-2,07
<i>Схід</i>	28,41	27,24	-1,17	85,90	85,71	-0,19
Донецька	13,97	13,46	-0,51	90,20	90,05	-0,15
Луганська	7,19	6,76	-0,43	86,27	85,96	-0,31
<i>Харківська</i>	7,25	7,02	-0,23	78,38	78,26	-0,12

Список літератури: 1. Демографічна криза в Україні : причини та наслідки : / Е. М. Лібанова, С. І. Пирожков, Н. С. Власенко та ін. – К. : Держкомстат України, 2003. – 230 с.; 2. Демографічна криза в Україні: проблеми дослідження, витoki, складові, напрями протидії / За ред. В. С. Стещенко. – К. : Ін-т економіки НАН України, 2001. – 560 с.; 3. Демографічні перспективи України до 2026 р. / В. Стещенко, О. Рудницький, О. Хомра, А. Стефановський. – К. : Ін-т економіки НАН України, 1999. – 55 с.; 4. Джаман В. О. Регіональні системи розселення: демогеографічні аспекти / В. О. Джаман. – Чернівці : Рута, 2003. – 392 с.; 5. Дністрянський М. С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики / М. С. Дністрянський. – Львів: Літопис, 2006. – 490 с.; 6. Долішній М. І. Регіональна політика на рубежі ХХ – ХХІ століть : нові пріоритети / М. І. Долішній. – К. : Наукова думка, 2006. – 512 с.; 7. Заставний Ф. Д. Географія України / Ф. Д. Заставний. – Львів : Світ, 1994. – 472 с.; 8. Зінич В. Т. Сучасні етнодемографічні процеси в Україні / В. Т. Зінич. – К. : РВПС України НАН України, 2004. – 67 с.; 9. Крисаченко В. С. Динаміка населення: популяційні, етнічні та глобальні виміри / В. С. Крисаченко. – К.: НІСД, 2005. – 368 с.; 10. Паніна Н. В. Українське суспільство 1994 – 2005 : соціологічний моніторинг / Н. В. Паніна. – К. : ТОВ «Вид-во Софія», 2005. – 160 с.; 11. Національний склад населення України. Ч. I. (За даними Всесоюзного перепису населення 1989 року). – К. : Мінстат України, 1991. – 219 с.; 12. Національний склад населення України. Ч. II. (По Кримській АРСР та областях). (За даними Всесоюзного перепису населення 1989 року). – К. : Мінстат України, 1991. – 509 с.; 13. Національний склад населення та його мовні ознаки за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року / За ред. О. Г. Осауленка. – К. : Держкомстат України, 2003. – 246 с.; 14. Розрахунки автора за статистичними даними переписів 1989 та 2001 рр.; 15. Таблиця 1.; 16. Таблиця 2.

